

WAGNERIANA CATALANA N°23 ANY 2005, secció: Personatges Secundaris

TEMA 3. OBRES: 3.7. TRISTAN UND ISOLDE

TÍTOL: **BRANGUENA, L'AFECTUOSA CONFIDENT**

AUTOR: *Walter Dirks*. Publicat a 1940

Els ulls estàn tan fixats en la flama on cremen Tristan i Isolda que totes les demés poques figures de l'ópera semblen romandre en una profunda ombra. Poques vegades es dona una tan gran distància entre el dos personatges centrals i els altres.

La Comtesa, Susana, Figaro, el Comte, Querubino ... les seves figures queden reflectides en la nostra atenta mirada; cada personatge queda molt destacat quan arriba el seu moment en la representació. Fins i tot Marcellina i Bartolo tenen escenes en les que actuen en primer pla.

En el drama de l'amor dissortat sols el Rei té una escena propiament seva. Mes, també ell, el digne personatge del regne del "dia", empal·lideix injustament davant el romàntic poder espiritual de la "nit", dominada per l'amor i la mort, i no queda lliure de la màcula de limitacions, insuficiències i perjudicis. Tots els personatges del drama perden força, ja que l'aclaparadora potència del compositor ens obliga a veure'ls a través dels ulls dels amants. Per bé que sembla una paradoxa, les figures del radiant dia no tenen força lluminosa; la llum radiant i intensa d'aquesta obra es troba en les figures de la nit.

Branguena no es una excepció en aquesta manca de lluminositat. Encar que sembla portem la contrària, fins i tot a lo que podem veure en escena, en els estudis dels personatges femenins no parlem d'Isolda sino de la seva companya. Però es que l'actuació de Branguena en el drama mereix un anàlisi, i si aixó no fos suficient, sempre queda l'escena en la qual el personatge es supera a si mateix: la màgica cançó de vigilància. Es l'única escena "poètica" del drama. En tota l'obra, sempre que ens trobem fora del cercle encantat, les situacions son impersonals, no arriben a lo poètic; per exemple, la cançó del Mariner en el primer acte i la "vella tonada" del corn anglès del tercer. Tot es massa real perquè apareixi la poesia. L'amor de Tristan i Isolda no es poètic, malgrat la nit i el bancal de flors no s'arriba a sentir i disfrutar d'una real poesia, cosa que sí es fa en la cançó de vigilància de Branguena. Just després del duo de Tristan i Isolda, "immers en un absolut éxtasi", quan l'orquestra segueix entonant la conversa ja silenciosa, en el cant de l'invisible Branguena, que reposa sobre el "ppp" del l'arpa, apareix la màgia de la poèsia. No descansa sobre les paraules; diu el que la situació l'obliga a dir, amb una rima més aviat seca, descansa molt més en l'ampli fluir de la melodia en el qual el limitat esperit de Branguena es supera a si mateix. . Es basa sobre tot en la

situació del moment: la que vigila des dels merlets de la torre, l'abnegada i fidel mitjancera, l'adicta confident digna de confiança que vigila en la nit estelada el somni d'amor de la seva senyora; una imatge emocionant, un personatge esplendorós, un moment del poema nascut en l'antiguetat que ha mantingut el seu lloc aquí, en el drama modern. Qui abans d'aquesta escena hagi vist una Branguena poc viva, la companya a la que Isolda li comunica lo que tindria que comunicar al públic, ara sent que el personatge té raó de ser.

Lilli Lehmann, en el seu estudi sobre Tristan i Isolda, diu que Branguena es una "figura essencial" i afegeix: "ha de fer coses importants i ha de cantar meravellosament". Lilli Lehmann ho sabia bé per pròpia experiència. La famosa Isolda no s'avergonyia de fer ocasionalment l'altre paper femení del drama, paper que pot cantar millor una soprano llarga que una mezzosoprano dramàtica.

Wagner enriqué i intensificà el personatge amb aquest cant de vigilància, amb la idea d'augmentar el seu significat en el transcurs de l'acció. Per això, en concentrar-se en un "profund procés d'interiorització", moltes de les accions en que participava Branguena en els antics poemes van desaparèixer. En el Tristany primigeni asisteix al primer encontre dels dos amants. En Wagner no pot ser-hi perquè al sintetitzar el procés dramàtic aquesta trobada es situa en una època anterior, així es deu explicar i el més adient es que s'expliqui a la pròpia Branguena.

En els antics poemes de Tristany la serventa entrega per equivocació el filtre d'amor; en Wagner ho fa a consciència, és una desobediència tràgica, feta per amor, que s'introdueix en el destí dels amants. Wagner, naturalment, no va utilitzar l'antiga situació de la substitució de la núvia – Branguena ocupa el lloc d'Isolda en la nit de noces del Rei Marke – com tampoc la curiosa escena entre Kaherdin i Kurvenal, que a la nit, en la tenda de campanya, gràcies a un coixí màgic, l'endormisca per confondre-la. Wagner s'allibera del vell ús francès en el qual el company és recompensat amb una bella minyona mentre l'heroi conquista l'heroïna, i renuncia així a la constant aparició de la "segona parella" que en l'òpera juga un paper tan important. Els dos confidentes dels protagonistes, el masculí de Tristany i la femenina d'Isolda, romanen supeditats a la grandiosa força de les figures centrals; no arriben a elegir el seu propi destí: viuen i moren, estimen i odien junt amb els seus herois. Resten situats exactament simètrics dins les figures de l'òpera, la seva unió seria nefasta. (Encara que en un Tristany modern s'esdevé).

Malgrat els canvis, en gran part omissions o reduccions, la figura de la serventa d'Isolda, amb més de set-cents anys, des de el poema més antic a l'obra de Wagner, segueix sent una

figura notable. El que en aquell món de la poesia cortesana de l'Edat Mitjana era creïble, significatiu i veritable, s'ha mantingut en l'espiritualitat del drama convertint-se en una de les grans obres simbòliques de la tardana societat del segle XIX.

Des del principi i en tots els llocs, Branguena es la constant companya; des de Gottfried von Strasburg, es també l'amiga i confident d'Isolda. Sempre la trobem unida al filtre d'amor que desencadena el tràgic destí dels amants. Gairebé per tot arreu és també la discreta missatjera, l'astuta mitjanera i l'atenta vigilant de la parella, i és la que a la fi entona el cant de vigilància. En aquest moment, per donar dimensió al personatge, Wagner utilitza una antiga tradició: "l'Alborada" dels "Minnesänger". Ja en Ulrich von Lichtenstein, Branguena canta "l'Alborada" en lloc del toc del corn del vigia. Aquest és un dels molts cants populars que són element bàsic del poema amatori:

"Desperteu, desperteu! Crida amb clara veu
el bon guardià."

o la bella cançó de Michael Prätorius: "Ha sortit l'estrella matutina.", amb la qual el guardià, seguint l'idea de Gottfried von Strasburg i de tots els cantors i autors de la saga de Tristany, com Ulrich von Lichtenstein i quasi tots els "Minnesänger", creu que amb el seu sacrifici evitarà el suïcidi dels amants.

En el primer acte del drama es troben alguns punts que equivocadament podrien dur a menysprear Branguena. La seva comprensió d'Isolda té uns certs límits. Tan sols sap donar una resposta convencional a l'enigmàtica situació: "Com pot Tristany pagar-te millor el que et deu, que amb la més esplèndida corona? Serveix fidel al noble oncle fen-te el més ric present del món, renunciant, noble i magnànim a la seva herència, saludan-te com a Reina postrat als teus peus." No sap gran cosa sobre l'amor, no sap que és una ventura personal. Sobre Marke opina: "Qui no voldria compartir la seva felicitat quedant-te prop d'ell com esposa?", i pensa sobre l'atractiu d'Isolda: "On és l'home que no t'estimi?"

I molt més tard, quan podria haver comprovat el poder transtornador, delirant i destructor de l'amor que ha nascut dins Isolda, tan sols sap veure la parcial intervenció del filtre màgic i la seva participació en el fet: "... sóc culpable de la meva obra." El que per els amants és la vida – per descomptat una vida que porta a la mort - per la serventa és una malaltia, una "ofensa", "un ignominiós dolor". Fins i tot en el seu generós intent de salvació, en explicar-li tot al Rei, segueix mantenint el malentès: segons ella el filtre és sempre l'explicació i la disculpa. Amb aquesta convencional idea se li assigna el paper del "cor", i de fet algunes vegades les

seves opinions poden ser enteses com l'opinió del "món".

Mes, en cap cas es una subalterna. Es capaç d'una gran ansietat en els seus sentiments, que mostra en el crit: "Oh, profund dolor! Oh, extrema pena!" sobre l'enorme salt de les incisives sèptimes que son la característica musical d'aquest crit, en les que es troben uns sentiments més vigorosos que en les propies paraules. Branguena pren part absoluta en tot el llenguatge musical, nou i provocador de la partitura de Tristany, amb el seu impetuós cromatisme i les infinites modulacions escalonades, en les seves agitades i noves ofertes de comprimida emoció, dels seus torturats sentiments. Ella pren una més decisiva part que Kurvenal i Marke, tots tenen la seva propia tonalitat dins el fluir de la infinita melodia. Molts dels seus girs – la devallant sèptima en "estimada Holde", els nombrosos i desmesurats mitjos tons i passos de sèptima - son d'un veritable i autèntic estil-Tristany. Wagner no volia oferir a través de camperols barroers el seu concepte de l'amor viscut a Triebchen, ell volia fer-ho en un món digne i intel·ligent. Sols així podia mostrar el fet intens que creia haver viscut. Branguena es prudent. Pot veure's en molts dels seus trets. El més evident es la manera com comunica a Tristany l'ordre d'Isolda, ho fa amb quatre escalonades demandes. Es orgullosa i conscient de la seva propia vàlua i no s'aventura a ser rebutjada. Es més que una serventa, es la confident, l'afectuosa i estimada amiga d'Isolda. En més d'una ocasió mostra una serena presència d'ànim. Endevina les intencions de Melot a qui observa amb l'atenció d'un bon servent. Clarivident, avisa en el cant de vigilància, dins d'una grandiosa imatge musical, quedant en aquest moment fins i tot per sobre els amants. Fora de l'èxtasi, ella encarna el món i el seu ordre, i no ho fa de manera exaltada sinó amb la força sobirana de la fidelitat i de l'amor a la amiga. No, de cap manera es una subalterna. La seva llei, la seva moral es la fidelitat, una llei tràgica, una tràgica moral, ja que ella deu admetre la deslleialtat, la il·legalitat, la traïció de la seva senyora i del seu senyor i ademés protegir-los. Això es enternidor, i la manera com ha de superar la seva angoixa es també grandiosa. Dins els dos punts centrals de l'acció en que Branguena intervé i en els fets que els segueixen, aquesta fidelitat s'intensifica convertint-se en un gran conflicte amb si mateixa. La primera vegada que romp la fidelitat es en canviar el filtre de mort que se li ha encomanat, pel filtre d'amor ; la segona quan comunica al Rei el secret dels amants, segons ella entén, les dos vegades es per salvar-los. Amb això és ella qui provoca la deshonra, que finalment desemboca en la mort, que dona pas a l'amor alliberador.

Aixó no fa més petita l'imatge d'aquesta dona que estima confiada, d'aquesta desgraciada protectora, això l'aproxima més als desventurats herois. Les dues vegades ella es la que

dona vida a les dues poderoses forces que reïnen en l'obra. Ella ajuda a Tristany i a Isolda a estimar i a morir.

Traduit per Rosa M Safont